

Rudar izhaja trikrat na mesec in sicer prvi, drugi in četrti četrtek v mesecu z datumom naslednjega dne. Naročnina za celo leto 4 K, pol leta 2 K in četrt leta 1 K. Posamezne številke po 10 v.

# RUDAR

Reklamacije so proste poštnine. Nefrankirana pisma se ne sprejmejo. Rokopisi se ne vračajo. Inserati po dogovoru. Uredništvo in upravnništvo je v Ljubljani Ilirska ulica 22, prvo nadstropje

..... Glasilo slovenskih rudarjev. ....

## Brez tuje pomoči.

Preden se je razvil moderni industrijski sistem, je bila samoposebica, da je mezdni delavec s svojo mezdo vzdrževal in preživel svojo družino. Ti časi so danes za nami. Stroj je spremenil v današnji družbi žene in otroke v mezdne sužnje in tako prisilil delavsko družino, da delajo vsi: mož, žena in kjer je mogoče tudi otroci, da se družina vsaj deloma človeško preživi. Danes smo srečno prijadrali tako daleč, da mora cela družina robotati kapitalistu, da se množi njegovo premoženje. Najboljši dokaz zato nam daje poročilo ameriškega zveznega števnege urada iz leta 1910., v katerem se glasi, da delavec povprečno zasluži na leto 518 dolarjev, za življenje jih pa potrebuje 768 dol. Ako pomislimo, da so tu všteti ravnatelji obratov, inženirji, delovodje itd., ki dobivajo mnogo višjo plačo, smo na jasnem, da delavci, ki izvršujejo podrejeno umsko ali ročno delo, dobe še mnogo nižjo povprečno mezdo, kot je izkazana v uradnem poročilu. Očividno je, ako delavec povprečno zasluži po uradnem izkazu nad dvesto dolarjev manj v letu, kakor potrebuje za svoje življenje, da mu najmanj dvakrat ali trikrat toliko primanjkuje za celo družino. Delavec ne zasluži toliko, kolikor potrebuje za vzdrževanje svoje delovne moči. Iz tega, sledi, da je ženska še toliko manj sposobna s svojo mezdo prehraniti celo družino. Zato mora vse v družini v kapitalistično sužnost, da se družina vsaj skromno preživi.

Vendar pa ni naraščajoče žensko in otroško delo edini vzrok, da je mezda delavca tako nizka, da ne more prehraniti z njo svoje družine. Družina delavca ne obstoji iz samih za delo sposobnih članov; v nji so šolskobvezni otroci, delavski invalidi, večasi starčki, ki so za vsako delo nesposobni ali je pa njih produktivna sila tako nizka, da se za kapitalista ne izplača, da bi jo izkoriščal. Otrok se ne more izločiti iz človeške družbe. To je nekaj naravnega, da prihajajo na svet. Zato se pa gleda, da so otroci kmalu sposobni za kapitalistično tlako. Drugače pa je s starčki in invalidi.

Neki ameriški zdravnik dr. Osler (pravilno bi se glasil osel), je nekoč izjavil, da noben delavec ne koristi nič, ko doseže 45. leto in da bi bilo najboljšo za take ljudi, da bi zginili s tega sveta. »Učenjak« je govoril kapitalistom iz srca. Kapitalisti smatrajo vsako javno oskrbo starčkov in delavskih invalidov, ako so prisiljeni prispevati k oskrbi, za tatvino na njih interesih. Po kapitalističnih načelih mora delavstvo samo skrbeti za svoje invalide in starčke. Kapitalist se ne briga, ako hoče delavec preživeti svoje stariše ali za delo nesposobne člane v družini, da mora poleg njega še žena v tovarno, maljši sin na cesto prodajati časnike, sta-

rejši v tovarno, hči pa je prisiljena »prodajati« svoje telo. Za vse to se kapitalisti ne brigajo; njih srca so iz kamna.

Delo proizvaja čimdalje več produktov, odkar imamo moderni industrijski sistem. Delovni čas se je znižal, proizvajalna sila dela se je pa naobratno pomnožila, kar pomeni, da se delovna sila vedno hitreje izkorišča. V tem razmerju, kakor se izkorišča vedno intenzivneje delovna sila, pa nikakor ne gre kvišku delavska mezda.

Marks je v »Kapitalu« to povedal že pred leti, ko industrijski sistem, še ni bil tako razvit kakor je danes. Poznal je dobro izkoriščevalce, zato je rekel, da se kapitalisti brigajo le za najvišje izčrpanje delovne sile tekom dneva, da prav nič ne dajo zato, ako vsled trajnega izkoriščanja izumrje ves svet.

Koliko je kapitalistom vredno človeško življenje, se lahko prepričamo v Ameriki, v deželi najbolj razvitega kapitalizma. V Ameriko se vedno izlivajo novi tokji priseljencev. Ti priseljenci so večinoma vrastli na deželj in nimajo najmanjšega pojma o nevarnosti, ki preže na delavca v industrijskem obratu. Te delavce pošljejo v rudnike in plavže, dasi v svojem življenju niso nikdar videli nobenega rudnika ali plavža, ne da bi jih preje podučili o nevarnosti, ki je pri takem delu. Ako kasneje ponesreči posamezni delavec, ali če katastrofa hkrati zahteva več človeških žrtev, potem zvalje vso krivdo na delavce in še predno se delavski mrlič ohladi, se zopet dela s polno paro v obratu. Zunaj pred vratni plavža, tovarne ali rudnika stoje neizkušeni delavci, ki so prišli iz stare domovine in čakajo da jih delovodja pokliče na delo. Prišli niso za zabavo v Ameriko, vajeni so bili trdega dela doma na polju, zato hite v žrelo, ko jim delovodja namigne, da jih potrebuje.

Nad vrati vsakega modernega industrijskega veleobrata bi bile skoraj na mestu Dantejeve besede »Lasciate ogni speranza, voi che entrate«. Da, pustite, vse upe in nade, vi, ki odhajate skozi tovarniška vrata, dokler obstoji kapitalistična človeška družba. Za vas ni na svetu družega kot mukotrno delo v zadolhlih delavnicah, sredi ropotajočih in bobnečih strojev, krog katerih se razprostira težak in okužen zrak, ki vam počasi razjeda zdravje.

Kapitalisti so vam po neizprossem zakonu kapitalističnega družabnega reda razdejali družino. Pognali so vas, vaše žene in otroke v tovarno. Vaše ude in vaših svojcev trgajo železni zobje strojev. V rudnikih, plavžih in železnicah vas more. Za mukotrno delo vas oškodujejo z beraško napojnino, kateri pravijo delavska mezda. Vendar pa brez vas svet obstati ne more, ker vstvarjate vsa bogastva na svetu. Ali naj ob zavedanju tega dejstva izginejo

vsi upi in nade delavstva? Ali naj delavstvo mirno nosi svoje gorje in ne stori nič za osvoboditev iz strašnih življenjskih razmer? Ali naj delavec ostane večni rob kapitalista?

Ne!

Ako imajo delavci razum, da grade za druge razkošno opremljene palače, pripravljajo najbolj okusne jedi, najfinejšo obleko, namodernejša z vsem komfortom obdelana prometna sredstva in grade razna zabavišča, potem imajo tudi razsodnost, da se bodo bojevali za svojo osvoboditev iz kapitalističnega robstva.

Danes se po širnem svetu zaveda delavstvo svojih pravic. Po vsem civiliziranem svetu ima danes delavstvo svoje organizacije, gospodarske, strokovne in politične. Vsaka organizacija je kamen, s katerim si delavstvo gradi svojo stavbo, novo družbo gospodarske enakopravnosti, svobode in bratstva. Večje in večje postajajo organizacije, številnejša postaja armada zavednih delavcev in čimdalje bolj v propad drvi kapitalistična človeška družba in bliže in bliže prihaja dan, da se strmoglavji, kar je starega iz podrin pa vzklije novo življenje... nova človeška družba.

Zato ne obupaj delavec. Tudi tvoj dan prihaja, dan, ko razpadejo tvoji tlačniki okovi, ko boš živel svobodno in brez gospodarjev.

V vrste delavci, ki še niste organizirani. Pomagajmo si sami... brez tuje pomoči!

## Gospodarske posledice balkanske krize za Avstro-Ogrsko.

Vojni vihar na Balkanu se je polegel in sklenjen je vsepovsodi mir — če sedanjega zopetnega klanja ne vpoštevamo. Tudi naša država je bila v balkanski vojski, če prav ne direktno, vendar v odlični meri zainteresirana. Skozi celih devet mesecev smo prežali tam doli ob južni meji, oboroženi od pete do glave, na nekoga in sedaj po sklenjenem balkanskem miru se nehote vprašamo: koliko nas je li stala ta mobilizacija? Vojna uprava bo predložila delegacijam račun teh stroškov v znesku 300 milijonov kron; od teh odpade na tostransko državno polovico 200 milijonov kron. Delegacije pa bodo morale presoditi, če se naši stroški tudi strinjajo z našimi uspehi. Če bo kritika poštna in možata, potem bo izpadel obračun za vlado zelo slabo!

K tem vojnim stroškom se pa morajo prišteti še gospodarske škode, ki se pa v številkah le prav težko povedo; pač pa govore o tem številke o konkurzijah, ki so bili v dobi balkanske krize napovedani, saj je naraslo njihovo število po poročilu Kreditorenverema v enem samem polletju na 950 in so bili člani tega društva prizadeti z 11,685.000 K. Avstrijska industrija je izgubila vsled neizterljivosti svojih bal-

## LISTEK.

### Od Dunava do Vardarja.

Spisal Hugo Šule, poslovenil Ivan Tokan.

Danilo se je že, predno je naš transportni vlak odrinil iz Niša in se počasi pomikal ob bregovih visoko narasle reke Morave po nešteti ovinkih proti stari srbski meji. Smehljajoče se solnce je že pošiljalo svoje tople žarke na zemljo, ko se je vgnezdil v nadvse čemerni postaji Vranja. Zdelo se je, da je tukaj običal in da te postaje sploh ne namerava več zapustiti. Tudi tukaj so naložili zopet nekaj tucatov črnovojnikov, nadalje je bilo rečeno, da je treba počakati sanitetnega vlaka z ranjenci in končno je bilo v opravičbo za dolgo čakanje še nekaj drugih izgovorov. Ko je po strašno dolgem čakanju naš vlak iz Vranje vendarle oddrdral, smo po preteku ene ure prišli v obmejno postajo Ristovac, kjer je na sto metrov daleč na okoli dišalo vse po karbomu. V Ristovacu je namreč gvarantena\* za vse moštvo, ki se vrača iz bo-

\* Gvarantena je oddeljeni kraj, v katerem se ljudi nekaj čaka zdravniško opazuje. Išča, v neposredni bližini zelo enostavnega po-

stajnega poslopja pa se nahaja baraka za bolane na koleri.

Na postaji se zbira zelo mnogo ljudi, ki si navzajem pripovedujejo dogodke iz zadnjih doživljanjev. Indijanski podobna arnavtska noša je tukaj že precej močno zastopana. Sicer pa je že od Stolaca ven na vsaki postaji videti v Srbiji stalno nastanjene Albance, ki se od ostalega prebivalstva strogo ločijo po svoji čudni podobni tolovajski noši, katera se z drugače prijazno nošo Srbov nahaja v kričečem nasprotju.

Naravnost čudno je, kako otroci teh albanških Arnavtov navzlic temu, da so bili tudi morda že njihovi starši rojeni v Srbiji, to nošo, jezik in vse druge neotesane šege in navade po svojih starših dosledno podedujejo. V nobeni drugi stvari se svojstvo tega rodu ne pojavlja tako izrazito kakor v stremljenju, da se njegovi pripadniki od drugih ljudi na zunaj strogo razlikujejo. Človek bi mislil, da za takega med Srbi zraslega arnavtskega mladeniča mora biti sitno in neprijetno oblačiti se popolnoma drugače kakor njegova okolica; to pa kakor videti ni slučaj. Če pa se že drže svojih zunanosti tako trdno tedaj si znamo pač lahko predstaviti, kako trdno se bodo šele posebno oni Albanci, ki pridejo pod Srbijo, držali svojega jezika.

S temi posebnostmi Albancev pa se v Srbiji tudi že vnaprej računa, kar sklepam iz tega,

ker se me je pogostomokrat zagotavljalo, da nihče niti na to misli, da bi temu rodu njegove narodnostne posebnosti zatl. Jematj komu kaj, baje sploh ni navada Srbov, kajti tako kakor so Rumuni v Njegotinu do današnjega dne ostali Rumuni, ki srbsko komaj razumejo in imajo svoje rumunske šole in kojih jezik se rabi tudi pri sodiščih njihovega okrožja, tako bo tudi v Arnavti. Sedaj ko se je Arnavtom pokazala srbska vojaška premoč, si bodo vsi pametni Srbi prizadevali Arnavte, do katerih goje celo neko romantično občudovanje, moralično pridobiti ter nase navezati. »Grozno divjji ljudje so tele Arbanasi — kakor tiger v goščavi, toda občudovanja vredno inteligentni, v svojih notranjih zadevah strogo moralični, pred vsem pa popolnoma brez vsake bojazni. Ti Arbanasi bodo še niso najboljši vojščaki,« mi je dejal dr. Petkovič v Pirotu. »Ali se pri zasedanju Sandžaka in Kosovega ni ravnao z njimi morda nekoliko pretrdo?« sem vprašal in nadaljeval. »Pri nas se je o fiziladah in grozodejstvih, ki jih je v albanških vaseh zagrešilo srbsko vojaštvo slišalo zelo mnogo!« Odgovor na to se je glasil: »Na tem je pač toliko resnice, da je naše vojaštvo deželo od arnavtskih band zelo energično očistilo. Po vaseh smo sklicevali skupaj notable od katerih smo zahtevali, da so nam predložili listo onih mož, ki so imeli na svoji vesti umore in rope, s katerimi smo potem seveda napravili



kanskih odjemalcev in vsled popolnega prekinjenja vseh naročil iz Balkana v dobi balkanske vojske nešteto milijonov, ki jih pa za sedaj še ni mogoče statistično natančno določiti. Število obratov se je silno znižalo in velikansko je bilo število onih tovarn, ki so le nekaj dni v tednu delale, ostale dni v tednu je pa delo počivalo.

Celo dunajski tujski promet je v tem letu nazadovolj za celih 10.000 oseb iz tujezemstva. Iz Srbije, Bolgarije, Rumunije, Črne gore in Grčije je došlo v prejšnjem letu še 13.828 oseb, letos komaj 8000.

S takšnimi številkami bi naj pa označili materialno škodo naših rezervistov, ki so stali po 8 do 10 mesecev na južni meji naše monarhije pod orožjem? In število teh rezervistov je znašalo na tisoče in tisoče in med temi jih je bilo zopet na tisoče in tisoče, ki so pustili svoje družine brez vseh denarnih sredstev izročene žalostni usodi — revščini. Med tem, ko so žene in otroci doma stradali, so njihovi redniki zmrzovali in mrzlih barakah obmejnih provinc. Kako zbrati ogromne številke te gospodarske škode, ko se je vendar navadno vršila za štiri-mi stenami. Tudi dejstvo, da je na primer padel konsum mesa na Dunaju za časa balkanske vojske v osmih mesecih za celih 4400 goved in 13.500 svinj, ali za 1.360.000 kg govejega in za 780.000 kg svinjskega mesa, pove veliko. Če prištejemo k vojnim izdatkom še ogromne gospodarske škode, ki nastanejo kot posledica mobilizacije v tovarnah itd., lahko z mirno vestjo rečemo, da je balkanska kriza stala Avstrijo najmanj eno milijardo kron.

K tej vsoti pa pride še dejstvo, da namerava vojna uprava zopet zvišati število vojaških novincev za nadaljnjih 40.000 mož, če prav smo šele komaj preboleli povišanje števila vojaških novincev, ki ga je vojaška uprava s silnim trudom komaj spravila pod streho. Stroški zopetnega zvišanja vojaških novincev bodo znašali letos najmanj 20.000.000 K. A to še ni vse! Mornariška uprava namerava nadomestiti zastareli tip vojnih ladij »Monarch« z novimi vojnimi ladjami velikani — seveda morajo biti dreadnoughti. To bo zopet olajšalo žepe avstrijskih davkoplačevalcev za 250 do 300 milijonov kron in sicer bo mornariška uprava že kar prihodnje spomlad prišla s to novo zahtevo.

Na eni strani silno naraščajoči izdatki za vojno mornarico in izpopolnitev armade, na drugi strani pa brezmejna notranja politična razdrapanost, in razni komisarijati, sovraštvo balkanskih narodov, ki smo si ga nakopali z našo nerodno politiko, nedelavnost mnogih deželnih parlamentov, usodepolne finančne krize, v katerih se nahaja mnogo avstrijskih provinc ter konečno letargija avstrijskega in ogrskega državnega parlamenta, vse to so pač žalostne perspektive in je položaj naše države skrajno nezadovoljiv, da ne rečem nevaren. Če hočemo spraviti monarhijo na nov, zdrav tir, moramo popolnoma prelomiti s preteklostjo in ustvariti povsem novo prihodnost. Enaka pravica vsem narodom in vsem stanovom, samo v tej devizi je rešitev Avstrije!

## Več solidarnosti in razredne zavednosti.

Jesen se je pričela, dnevi se urno krajšajo in polagoma se bliža čas, ko bo dolge večere treba zopet prečepeti v stanovanju. Poletni čal je na ta ali oni način nenadoma potekel in nehote se nam vsiljuje potreba po zopetnem duševnem ter agitatoričnem delu. Da ne za-

kratek proces. Tudi z onimi ljudmi, ki smo jih zasačili z orožjem v roki proti našemu vojaštvu, se je ravnalo natančno tako, kakor so Nemci leta 1870. ravnali s francoskimi četaši in sicer s to pravico če morda ne z večjo, kajti albanski četaši so gotovo nekoliko bolj divji in nevarni kakor pa so bili francoski.

Ko sem s lastnimi očmi videl, ko je naš transportni vlak dospel ono stran meja na tla nekdanjega vilajeta Kosovo, me je prepričalo, da se v resnici ne morem upirati veri v te in one slične govorice.

Takoj za Ristovcem, ki leži še v ozkem gorskem kotlu, zapušča vlak dolino Moravo. Na desni in levi strani se hribi široko narazen umikajo in prikaže se ravan, ki ji nizki griči dajejo obliko mirnega valovja. Na levi strani se v časih zdi, da se ravnina vleče do nekonečnega in le v daljavi modrega nebeskega obzorja se tu in tam zapazi negotove, meglene obrise nekega gorovja, za to pa se ob desni približujemo včasih zelo blizu s črnimi gozdovi poraščenemu enoličnemu Kara-Dagh gorovju. Na široki ravnini doline se raztezajo obsežni nasadi v vetru veselo valjujoče pšenice, med katerimi se nahajajo tuintam tudi bujni nasadi koruze in maka. V pšeničnih nasadih ravnokar srp pričenja žvižgati, podsekavajoč visoka stebila, ki jih roke domačinov združujejo v snope in vsak hip tuintam kjer vlak sopiha mimo, v goščavi

mudimo ugodnega trenutka, hočemo v našem strokovnem listu otvoriti razpravo o solidarnosti in razredni zavednosti. Ako bi pa ta naš poziv ne našel potrebnega odmeva, tedaj hočemo vsaj sprožiti misel, naj bi se o vprašanju solidarnosti in razredni zavednosti živahno in prav temeljito razpravljalo v naših skupinah in vplačevalnicah. Gotovo se bo zopet tudi pri tem vprašanju našlo nekaj sodrugov, katerim se ta predmet bo zdel »prestar« in »obrabljen«; navzlic temu si ne damo vzeti, da ne bi enkrat bližje izpregovorili nekaj besed o solidarnosti in razredni zavednosti med rudarji.

»Kaj!« Tako slišim ugovarjati, mi rudarji, da nismo solidarni in razredno zavedni? No, hvala lepa! Na to odgovorjamo: Po mnenju nekaterih vročekrvnih tovarišev bi gotovo bilo med rudarji solidarnosti in razredne zavednosti dosti, toda žal, da je to le njihovo mnenje, in da so mnenja žal zelo, zelo različna. Mi namreč trdimo, da so med rudarji obe navedeni delavski kreposti od daleč premalo razviti, za to hočemo pojem o solidarnosti in razredni zavednosti enkrat raztolmačiti tako kakor odgovarja našemu mnenju. Na videz navadna beseda »solidarnost« v svoji natančni prestavi od daleč ne izraža svojega pomena; tem manj pa vse to kar obsega njen smisel. Razume se, da imamo na misli ono solidarnost, ki jo je rodil razredni boj, ono složnost med tovariši enega razreda, skratka ono interesno skupnost in vzajemno pomoč, ki temelji na enakih dolžnostih in enakih pravicah. Iz vsega tega se tudi poraja naravna zaključna posledica, da v to interesno skupnost spada vsak razredni pripadnik. Vsi za enega, eden za vse! Tako se glasi drugi temeljni nauk o solidarnosti. To nekako bi bil občni pomen pojma o solidarnosti, o katerem mnogi mislijo, da se po njem ravnajo, misleč, da zadostuje, ako se izkažejo s člansko knjižico Unije. Mnogi so mnenja, da so s tem svoji dolžnosti zadostili ter da so se prvotnemu temeljnemu nauku — enake dolžnosti in enake pravice — zadostno podvrgli. Pa recimo, da je temu tako, kar se pa tiče drugega temeljnega nauka — eden za vse in vsi za enega — pa stvar zelo, zelo šepa.

V sedanjem našem razrednem gibanju že zdavnaj ne zadostuje biti zraven, biti član centralne strokovne organizacije, kajti to od daleč še ni nobena solidarnost, ako se kdo samo izkaže s člansko knjižico, v organizaciji in pri agitaciji pa prepušča vse delo drugim, in ne čuti, da je tudi njegova dolžnost sodelovati. Tako pa se ne izkazuje niti solidarnostno čuvstvanje, o praktični in resnični solidarnosti — za vse, pa sploh ne more biti govora, kajti uživati le pravice in prepuščati dolžnosti drugim menida še ni prava solidarnost.

Oglejmo si stvar nekoliko natančneje. V poročilih o mednarodnem rudarskem kongresu smo čitali, da je tekom zadnjega časa organizacija rudarjev na Angleškem narasla za 100 tisoč, v Ameriki za 150.000, v Belgiji za 6000 članov. Število članov zveze rudarjev v Nemčiji je poskočilo več kakor za 100.000, na Francoskem pa znaša število organiziranih rudarjev preko 40.000. Kako je to mogoče, da je na primer organizacija rudarjev na Angleškem poskočila za tako velikansko število? Popolno enostavno, eden za vse in vsi za enega, so si rekli angleški rudarji in so celo stavkali, kadar so se neorganizirani branili pristopiti v organizacijo. Eden za vse in vsi za enega so dejali onim, ki so kakor paraziti na delavskem telesu bili vselej prvi pri mizi, kadar so bile pridobitve izvojevane.

Že zopet tisti »angleški primer« slišim klicati! Mi pa pravimo, to ni prav noben angle-

poljskih nasadov pojavljajo se temnorjavni radovedni obrazi. Ti ljudje, ki nam v pozdrav z rokami mahajo ali pa s skremženimi obrazi s poljskim orodjem salutirajo so ponajveč Albanci. Nekateri, na parni stroj že zdavnaj navajeni, se za naš vlak sploh ne zmenijo in ostajajo zaglobljeni v svoja dela. Vsekakor izgleda, kakor da bi dogodljaji zadnjih mesecev te ljudi ne bili spravili prav nič iz njihovega življenskega ravnovesja in da njihovo življenje teče naprej kakor le kedaj popreje.

Tudi vasi z njihovimi iz kamna ali pa opeke zidanimi kočami, ki jih krijejo prijazne, rdeče, špicaste piramidam podobne strehe, ki se nudijo očesu, napravljajo na opazovalca celo prijeten vtis. Naravnost imponujoče pa učinkujejo posamezne kmetije s svojimi gospodarskimi poslopi, obdane z viokimj zidovi, ki jim dajejo zgled nekakih utrjenih graščin.

Predno vlak dospe v Skoplje obrne gledalčevo pozornost nase še neka črkeska vas, ki je nemara predstavljala neko vrsto vzorne turške kolonije, in če ne bi bilo njene izredne stavbne posebnosti, po kateri je zgrajena, tedaj bi ta vas vsaj kar se tiče zunanje njene snaznosti, ne delala nobeni deželni srednji Evrope prav nikake sramote.

(Konec pril.)

ški primer, temveč prav posebno avstrijski, ki se pa seveda ne tiče celokupnosti. Kdo pa na Angleškem pravzaprav izvršuje resnično in plodonosno solidarnost? Tistih par posameznikov, ki sede v načelstvu, gotovo niso bili v stanu izvršiti vsega, kar tam imajo, to so izvršili člani sami in ne morda posamezni člani temveč vsi člani skupno.

Kako je mogoče, da v Avstriji vse druge centralne strokovne zveze vsako leto, kar se tiče števila njihovega članstva naraščajo in se jačijo? Odgovor na to vprašanje je čisto lahak in enostaven; ustvarjajoča sila tega naraščaja je drobno delo članov, njihovo sistematično in agitatorično delovanje. Število posameznikov, ki sodelujejo, se je pomnožilo in s pomnoženjem psameznih sodelavcev se je ob enem pomnožilo tudi število članov. Sicer pa povejmo kar naravnost, tam kjer ni nobenega solidarnostnega čuta in kjer se nobena resnična solidarnost ne izvršuje, nastopa mirovanje, nedelavnost, mirovanje in nedelavnost pa danednes pomeni nazadovanje. Če bi bili organizirani rudarji na Angleškem čakali, da bodo njihovi neorganizirani tovariši prišli samj v organizacijo, tedaj bi njihova organizacija danes gotovo ne štela svojih 600.000 članov in ravno tako ne bi mogli danes z velikim ponosom naglašati, da mora do zaključka tekočega leta biti vsak angleški rudar član svoje strokovne organizacije.

To nikakor ni nobeno prazno govorjenje, kajti organizirani rudarji na Angleškem, ki so tekom štirih dni samo v enem revirju organizirali nekaj tisoč doslej še neorganiziranih, ne bodo odnehali, dokler svoj namen ne bodo izvedli na celi črti.

Solidaren biti in solidarnost v resnici praktično izvrševati, pomeni toliko, kakor v organizaciji dejansko sodelovati. Vsak mora sam nastaviti svojo moč in ne čakati ali delati le to, kar se mu ravno ljubi. Gotovo, da ne more biti vsak agitator, kakor bi bilo treba, vse eno pa je njegova dolžnost izvrševati to, kar mu njegove zmožnosti dopuščajo, če tega ne izvršuje tedaj je to dokaz, da mu je solidarnost tuja stvar.

Kolikokrat na primer slišimo od kakega neorganiziranega rudarja, da bo tudi on sodeloval in pomagal kadar bo Unija velika in močna, kdo naj bi mu zameril, da tako govori, ko vendar vemo, da sam ni organiziran in da vsled tega tudi ne more imeti nobenega pojma o tem, kaj govori. Posebno še, ako vemo, da je neorganiziranemu vsak izgovor dobro došel, vse eno če je ta izgovor še tako pulhel in neumen.

Žalibog, da se najde tudi med organiziranimi rudarji dosti takih tovarišev, ki se preprosto ravno tako naslanjajo na razne prazne izgovore, kakor neorganizirani, posebno takrat, kadar se jih pozove na resno sodelovanje. »Primaruha, če bi bili vsi tako, kakor sem jaz,« pravijo, ne sodelujejo pa ne.

Ali je tako sodelovanje res tako težavno, ali pa še morda celo ponižujoče? Kadar revirni odbor ob dani priliki izda kak poziv za hišno agitacijo, napade marsikaterega našega sodruga strah tako, da v svoji zmedenosti včasih niti več ne ve, kaj govori. Običajni izgovor ob takih prilikah je, »vsaj tako ne bo nič zaleglo«.

Takih, ki proti ukrepom organizacije agitirajo, je seveda tudi nekaj. In to naj bi bila solidarnost? Tako angleški rudarji gotovo niso ravnali in postopali, če so hoteli imeti veliko in močno organizacijo. Tudi pri nas v Avstriji si gotovo vsak rudar želi močne strokovne organizacije. Za to pa naj se nam nikar ne prihaja z izgovorom, da je med rudarji več strank, ki ovirajo postanek enotne močne strokovne organizacije; pri nas pretežna večina rudarjev sploh ni organizirana, je indiferentna, kar pač dosti jasno dokazuje, da nobenih takih ovir ni in če se morda tu in tam na videz pojavljajo vendar pa v celoti ne prihajajo v poštev.

Sploh pa ogromna masa popolnoma indiferentnih rudarjev dokazuje, da s strankami nimamo ničesar opraviti.

Kako naj se torej organizacijo poveča in ojači? Na to staro vprašanje je najboljši stari odgovor, ki se glasi: potom pridobivanja novih članov. In kdo naj nove člane pridobiva? Vsak posamezen član in ne, kakor se prerado pravi, da Unija. Kdo je Unija, to vedo razni modrijani prav dobro, posebno takrat, kadar Unije in solidarnosti vseh organiziranih rudarjev nujno potrebujejo.

(Konec prihodnjič.)

## Rudniški uradi in pritožbe delavcev.

Najbolj osvetljuje obstoječe razmere v zavarovanju avstrijskih rudarjev veliko število pritožb, ki jih rudarji v zavarovalnih zadevah vlagajo na rudniške urade. Te pritožbe, dasi jih merodajni faktorji pri sestavljanju svojih poročil ne vpoštevajo v polni meri in po zaslugi, tvorijo hudo obtožbo celotnega zavarovalnega načina kakor je veljaven za rudarje.



Tekom leta 1909 je bilo samo na tri rudniška glavarstva — v Pragi, na Dunaju in Celovcu — vloženo 91 pritožb in je poleg tega še ministrstvo za javna dela 11 takih pritožb izročilo navedenim glavarstvom v rešitev.

Izmed teh 112 pritožb jih je bilo 71, ki so se nanašale na zavarovanje rudarjev v bratovskih skladnicah. Drugih 9 pritožb je bilo vloženi proti bratovsko skladiščnim razsodiščem, ostale so se tikale delovnih razmer. Izmed 9 pritožb proti razsodiščem jih je bilo 8 vloženi proti razsodišču, ki se nahaja v okrožju rudniškega glavarstva v Pragi, v katero spada tudi velika »Osrednja bratovska skladnica v Mostecu.« Proti sami Osrednji bratovski skladnici v Mostecu je bilo tekom 1909 vloženo nič več in nič manj kakor 275 tožb na to razsodišče. Od tod prihaja, da se je od gotove strani z vso silo delalo za tem, da bi se to razsodišče odpravilo, kar je bila namera podjetnikov, da se obravnave teh tožb enostavno prepreči.

Na vseh 27 avstrijskih rudniških uradih je bilo skupaj deloma pismeno, deloma ustmeno vloženi 1030 pritožb. Razume se, da tožbe, ki so bile vložene pri razsodiščih v tem številu, niso zapopadene. Izmed vseh 27 rudniških uradov jih je bilo le 18, ki so 839 pritožb, ki so jih prejeli, tudi po vsebini in namenu razdelili in navedli. Po ti razvrstitvi je izmed navedenih 839 pritožb bilo 353 takih, ki so se tikale bratovsko-skladišnega zavarovanja oziroma bolniških blagajn bratovskih skladnic.

Po rudniško uradnih navedbah je bilo v Komotavi vloženo 24, v Mostecu 166 in v Toplicah 172 delavskih pritožb. Okrajji (revirji) teh treh rudniških uradov namreč spadajo v delokrog zloglasne Osrednje bratovske skladnice v Mostecu.

Rudniški urad v Komotavi vzrokov, vsled katerih so pritožbe bile pri njem vložene, sploh ne navaja.

Rudniški urad v Mostecu, ki izkazuje 166 pritožb, pravi, da je med 80 takih pritožb, katere se rudarskega zavarovanja ne dotikajo.

Rudniški urad v Toplicah, ki je prejel 172 pritožb, navaja, da se je izmed teh tikalo 23 odpusta iz dela in 34 plačilnih razmer. Druge so bile vložene radi delovnih razmer, 50 odstotkov pa je bilo takih, ki so se tikale zavarovalnih zadev.

Vse te podatke o delavskih pritožbah glede rudniškega zavarovanja so sestavljene po c. kr. rudniških uradih na podlagi tozadevnih zaznamov in le radovedni smo, če bodo rudniški posestniki in njihovi trabantji imeli toli drzno čelo trditi, da so te številke zlagane.

Z ostalih pri rudniških uradih v Avstriji tekom leta 1909 vloženi pritožb so se pri rudniškem glavarstvu v Pragi tikale 2 delovnega časa in presledkov med delovnim časom, 2 neredov v jamah, 8 pa se je tikalo drugih delavskih razmer. Pri rudniškem glavarstvu na Dunaju 6 mezdnih in delovnih razmer, pri rudniškem glavarstvu v Celovcu pa 7 pritožb radi plačilnih in delovnih razmer in 1 radi neopravičene kazni. V kolikor so gori imenovani rudniški uradi vložene pritožbe po vsebini razvrščene navedli, se je tikalo 23 pritožb odpusta iz dela brez odpovedi, 1 odpusta iz dela v času bolezni, 22 neredov v jamah, 150 delovnih in plačilnih razmer, 7 odtegljajev davkov od plače, 23 zadržanja delavske knjižice, 43 grobega postopanja, 21 ne upravičenega kaznovanja, 1 delavnega časa in 21 pritožb raznih drugih stvari.

17 rudniških uradov dostavlja, da je njihovo posredovanje bilo v 294 slučajih uspešno.

Zanimivo je, da je rudniški urad v Mostecu v 131 slučajih ko je hotel posredovati bil od strani premogovnih baronov zavrnjen, in da je moral teh 131 slučajev kot brezuspešne intervencije izkazati.

Tekom leta 1910 je bilo pri že označenih treh rudniških glavarstvih v Pragi, Dunaju in Celovcu vloženo 106 pritožb, nadalje je ministrstvo za javna dela rudniškemu glavarstvu na Dunaju izročilo v svrhu rešitve 3 pritožbe tako, da so ta 3 rudn. glavarstva imela odločevati o 109 delavskih pritožbah. Vseh 27 rudniških uradov je v letu 1910 prejelo deloma pismeno, deloma ustno 918 pritožb. Po vsebini pa je razvrstilo podane pritožbe le 15 rudniških uradov, ki so skupno prejeli 595 pritožb izmed katerih se tiče vsebine 141 pritožb bratovskih skladnic in 70 bratovsko skladiščnih razsodišč. Skupno torej 211 pritožb v zavarovalnih zadevah. Rudniška glavarstva v Pragi in Celovcu, ki navajajo vzroke pritožb razdeljeno, zaznamujeta izmed 97 prejetih pritožb 47 takih, ki se tičejo bratovskih skladnic in 21 v zadevah razsodišč bratovskih skladnic. Več kakor 70 odstotkov pritožb se torej tudi tukaj tiče zavarovalnih stvari rudarjev.

Na videz je pri omih rudniških uradih, ki so došle pritožbe izkazali razdeljeno, število pritožb tikajočih se rudarskega zavarovanja v letu 1910 napram letu 1909 nekoliko manjše, temu pa ni tako, kajti če še upoštevamo 62 pritožb, ki jih je prejel rudniški urad v Ljubnu, katere ta urad ni izkazal razdeljeno in ki se, kakor po-

ročilo pravi tičejo ponajveč bratovskih skladnic, tedaj z vso pravico smelo trdimo, da je bilo število pritožb glede rudarskega zavarovanja v letu 1910 v odstotkih ravno tako veliko kakor leta 1909. Sicer pa število pritožb, ki ga rudniški uradi navajajo, ne dokazuje prav nič. Nekateri rudniški uradi namreč sami priznavajo, da se pretežno večino pritožb rešuje najkrajšim potom tako, da kadar tožbo vlagajoči delavec pride v urad, stopi službujoči komisar k telefonu in pokliče upravo podjetja, katero vpraša za mnenje o vloženi pritožbi. Razume se, da taka pot posredovanja je ne le udobnejša za rudniški urad, temveč tudi ugodnejša za upravo podjetja. Uprava podjetja dobro ve, da je rudniški urad oddaljen in da to približno lahko porabi v tem smislu, da enostavno vse to, kar pritožba navaja zataji. Vrhutega pa se uprava podjetja zaveda tudi tega, da če bi rudniškemu uradu bilo kaj ležeče na tem, da se o resničnosti pritožbe prepriča, da bi v podjetje koga poslal. Drugič pa prihaja uprava podjetja pri takem načinu reševanja pritožb v ta ugoden položaj, da je o podani pritožbi pravočasno obveščena in predno eden izmed uradnikov rudniškega urada pride na lice mesta, nedostatke, za katere se v pritožbi gre odstrani.

Da število pritožb, ki se jih je na ta način rešilo res ni majhno, dokazuje prav jasno poročilo rudniškega urada v Teplicah, ki navaja, da je rešil 71 pritožb pismenim potom, to je take, ki jih ima urad v svojih knjigah zabeležene in 167 pritožb telefoničnim potom (krajšim potom) ki jih ima izjemoma tudi zaznamovane. Le 13 rudniških uradov navaja, da so pri svojih intervencijah imeli v 152 slučajih uspeh; ostali in tudi rudniška glavarstva o uspehih ali neuspehih niso navedli ničesar. Pri omih rudniških glavarstvih, ki došle pritožbe navajajo razdeljeno, se je 9 pritožb tikalo neredov v jamah, 2 odpustov iz dela brez odpovedi, 2 neopravičene kazni, 2 grobega postopanja od strani predpostavljenih in 1 delovnega časa. Vzroki omih pritožb, ki jih 15 rudniških uradov navaja razdeljno so bili: v 111 slučajih plačilne in delovne razmere, 28 odpust iz dela brez odpovedi, 17 grobo postopanje, 16 prošenj v zadevi nezgodnih rent, v 10 slučajih neredi v jamah, 8 pritožb se je tikalo delavskih knjižic in izpričeval, 7 podpor, 6 neopravičene kazni, 3 delovnega časa, 1 preklica odpovedi in 1 rudniškega stanovanja. Raznih drugih pritožb je bilo 22.

Iz celotnega pregleda pritožb je razvidno, da je bilo število pritožb, katere so rudniški uradi rešili s uspehom v prid delavcev zelo majhno.

Brezpomembnost rudniških uradov za delavce se tudi v tem poglavju poročila precej očitno priazuje. Ni torej prav nič čudnega, če rudarji postajajo napram tem uradom nezaupljivi in se polagoma od njih odvrtaajo.

Vzrok, da se rudarji v svojih zadevah od rudniških uradov odvrtaajo ni morda le ta, da so rudniški uradi napram premogovnim baronom brez vsake moči, temveč razmerje, v katerem se ti uradi napram rudniški gospodi nahajajo. Tudi v tem oziru si bodo morali rudarji z lastno silo in lastno močjo pravice, ki jim gre, sami priboriti.

## Gospodarski pregled.

Časopisje borzijecev in tudi časopisje kapitalistov prinaša v zadnje času poročilo o višanju kurzov in raznih premogovnih akcij oziroma delnic.

Tako poročajo o Trboveljski premogokopni družbi, da so njene akcije znatno poskočile in da jih kapitalisti iz Francije in Švice pridno kupujejo. Trboveljska premogokopna družba za leta 1910, in 1911, ni izplačala svojim delničarjem nobenih dividend, to se pravi čistega dobička, za to pa že za leto 1912, dobe njeni družabniki kot nagrado za prejšnji dve suhi leti za vsako akcijo kar po 7 K dividende. In ker so se francoski in švicarski kapitalisti vrgli na akcije Trboveljske premogokopne družbe kakor lačne hijene, je z gotovostjo pričakovati, da bodo za njene akcionarje sedaj nastali zlati časi, kajti za akcije, ki nič ne nesejo, se gospoda od zlatega teleta ponavadi nič kaj ne zmeni.

Letos je spomladi Trboveljska premogokopna družba zvišala svojo obratovsko glavniico (kapital) in v to svrhu izdala nove akcije. Od leta 1904, do leta 1909, je izvedla velike investicije, to se pravi izdala je znatne svote za izvedbo velikih novih modernih naprav. V Trbovljah, Zagorju in Kočevju je izvedla električne naprave, in naprave za črpanje vode kakor tudi strojno zaplavljanje z vsemi potrebnimi postranskimi obrati, nadalje veliko novo moderno pralnico v Trbovljah. Nove ventilacijske naprave in pralnice je izvela tudi v Zagorju ob Savi in Krpanu-Vines v Istri. Za pokritje stroškov vseh omenjenih naprav je Trboveljska premogokopna družba leta 1907, izdala vrednostne papirje za 10 milijonov frankov za katere je jamčila s 4 odstotnimi zadolžnicami. Poleg tega

je z znatnim dobičkom prodala vse dotodanje svoje akcije, ki jih je imela pri raznih premogovnih podjetjih na Ogrskem. Živahno popraševanje po premogu je družbi omogočilo, da je ne le ves nakopani premog sproti prodajala, temveč da je prodala tudi vse zaloge, ki jih je iz prejšnjega leta še imela. V Kočevju je utrpel obrat daljši neprosto voljni presledek, ker je v premogovnik vdrla voda, toda strojne naprave so se obnesle. Tudi njena cementna tovarna v Trbovljah uspeva dobro, njen odbit se je zlasti z izvozom na ogrsko tržišče znatno povečal in še raste; ravno tako obeta tudi njena apnenca v Zagorju zadovoljiv uspeh.

V splošnem torej prihajajo za Trboveljsko premogokopno družbo zelo mastna leta, v katerih bodo njeni akcionarji pobasali precej mastne dobičke, ki jih bodo zaslužili seveda rudarji. To dejstvo naj si tovariši uposleni pri Trboveljski premogokopni družbi dobro zapomnijo in ukrenejo vse potrebno, da gospodje akcionarji pri splošni delitvi čistega dobička nanje ne bodo pozabili.

Tudi o Severočeskij premogokopni družbi poročajo listi, da je nastalo povpraševanje po njenih akcijah, ki so kakor pri Trboveljski premogokopni družbi, istotako v svoji vrednosti poskočili. Kakor se v poučenih krogih zatrjuje, je trgovina te družbe kar se tiče njenega odbitka premoga ta čas naravnost sijajna, kar je zelo verjetno, ker to potrjujejo pred kratkim objavljene številke o odbitku premoga severozapadnega premogovnega okrožja na Češkem. Tako n. pr. je mesec avgust 1913 s svojo povprečno dnevno produkcijo prekašal mesec avgust prejšnjega leta, v katerem je povprečna dnevna produkcija znašala 120.000 vagonov in ki je bil kar se tiče velikosti produkcije leta 1912, na drugem mestu. Sicer pa je v zadnjem času ti družbi pretela občutna konkurenca iz Nemčije, ki pa jo je veletrgovec s premogom Peček, kateri si je potem nakupa velikega števila akcij pridobil pri konkurenčnih premogovnikih v Nemčiji odločujoči vpliv, preprečil, kar bo za Severočesko premogokopno družbo pri določevanju cene nedvomno velike velike važnosti. V finančnih krogih že računajo, da bo dividenda, katera je lansko leto znašala za akcijo 67 kron, znatno poskočila. Seveda, pozabiti se ne sme, da uprava družbe od daleč ne izplačuje dividende v celotnem znesku, temveč le manjši del, pretežni znesek pa porabi za odpise in investicije.

Milijonar Peček, ki preskrbuje vso prodajo celotne produkcije imenovane družbe, je konkurenco v Nemčiji enostavno odkupil in s tem konkurenco v prid akcionarjev Severočeske premogokopne družbe, pri kateri je on sam tudi največji akcionar, preprečil. Severočeska premogokopna družba sedaj svoje finančnike tolaži, da bo vsled Pečekovega koraka omogočeno povišati cene premogu, kar bo za gospode imelo to ugodno posledico, da bo dobiček večji in z njim seveda tudi dividende višje. Kar se tiče Pečeka samega, se torej za enkrat še ni treba bati, da bi se v Nemčiji preveč ugnezdil, kadar pa se to zgodi in se bo ta premogovni kralj tamkaj le količkaj ogrel, no, tedaj bo pa od tam dajal čutiti svojo moč sem.

Mostecka premogokopna družba Severočesko deloma še celo prekaša, tudi po njenih akcijah je živahno povpraševanje, kar je tembolj razumljivo, ker je tudi pri ti družbi vsled podražitve premoga in pomnoženega odbita pričakovati višjih dividend. Ena Mostecka premogovna akcija stane danes 900 kron, tako višino že niso akcije te družbe dosegle skozi 13 let.

Nikakor ne smemo misliti, da imajo taka borzna poročila le namen delati reklamo za navedene izkoriščevalne družbe, da tem dražje svoje akcije prodajajo, ne, ta naznanila so popolnoma resnična, ker odgovarja tudi kalkulacija dejanskim razmeram. Tudi rudarji naj br se po teh razmerah nekoliko ravnali, ker so ravno oni tisti, ki te ogromne dobičke vstvarjajo, pravzaprav bila bi njihova naravna dolžnost, da iz teh razmer izvajajo potrebne posledice. Če bi rudarji bili složni, tedaj bi od velikanskih dobičkov morali tudi oni dobiti svoj del. Tako pa so brez sloge in brez močne strokovne organizacije obsojeni, kot gledalci stati ob strani in gledati, kako se gospoda složno med seboj »tala« za njihove žulje.

## Socialno zakonodajstvo v Evropi leta 1912.

Statistiški urad na Francoskem je objavil kratko poročilo o socialni politiki v Evropi za leto 1912.

Ker je poročilo zanimivo, hočemo iz njega posneti le to, kar je najvažnejše, in kar kaže, da socialno zakonodajstvo in socialna politika precej napreduje, dasi ne tako kakor bi bilo potrebno. Poročilo naznanja, da so bili v desetih državah sprejeti, oziroma sklenjeni zakoni, ki se tičejo delovnih razmer in plač. Najvažnejši zakon je oni, ki ga je na predlog vlade sklenil angleški parlament in ki določa minimalno plačo



za rudarje. Sprejet je bil ta zakon, ki je uspeh velike rudarske stavke angleških rudarjev dne 29. marca 1912. Drugi važni zakon na Angleškem je ta, po katerem se more zapleniti trgovske ladje, ako niso posestniki istih plačal delavce, ki so nakladali blago, katerega dotična ladja vozi.

**Na Grškem** je bil sklenjen zakon, ki ukazuje, da se mora delavce plačevati v gotovem denarju vsako soboto ali vsaj najmanj trikrat na mesec in da si podjetnik ne sme za posojilo oziroma predujme in globe pridržati več kakor eno četrtino na enkrat. Drugi važni zakon je, ki pravi, da se morajo izročiti vse pritožbe, ki se tičejo sporov med delodajalci in delavci naravnost za to določenim posredovalnim sodnikom, ki morajo vse te zadeve reševati brez kakršnih koli stroškov.

**V Avstriji** je bil sprejet zakon, datiran z dne 17. maja 1912, ki določa, da se v rudniških podjetjih mora delavcem izplačevati zaslužek vsakih štirinajst dni, nadalje je rudarjem po prizadevanju delavskih poslancev ta zakon prinesel prosto orodje in prosto jamsko razsvetljavo, katero so poprej morali rudarji plačevati iz svojega. Zakon tudi določuje, da podjetniki razstrelila rudarjem ne smejo zaračunavati nadlastno kupno ceno in da se izplačevanje zaslužkov ne sme vršiti v gostilni. Z drugim zakonom, ki je bil sprejet dne 31. maja 1912, so se zneski dohodkov, ki se jih zaradi dolgov ne sme zapleniti, znatno povišali.

**V Italiji** so sklenili zakon, ki za dečke od 12. do 14. leta, ki so vposleni v industriji, uvaja obvezen strokovni pouk.

**V osmih državah** se je v državnem zboru razpravljalo o ženskem in otročjem delu v industriji.

**Na Danskem** je državnemu zboru predložen načrt zakona, po katerem naj bi se uvedla državna posredovalnica za delo.

**Na Španskem** je vlada državnemu zboru predložila načrt zakona, po katerem naj bi se izvedla preuredba obrtnih sodišč.

**V Rumuniji** so potom zakona uvedli obvezno zavarovanje za slučaj bolezni.

**V Italiji, Avstriji in na Ogrskem** pripravljajo vlade nove zakone o zavarovanju proti nezgodam.

**Na Ruskem** so sklenili zakon glede zavarovanja za slučaj bolezni za delavce v velikih podjetjih.

**V Italiji** je vlada državnemu zboru predložila načrt zakona, ki naj bi omogočal sklepanje ugovorov z drugimi državami glede delavskega zavarovanja. Ta načrt, kadar postane zakon, bo za italijanske izseljence velike važnosti. Takega zakona bi nujno rabila tudi Avstrija.

**V Belgiji** razpravljajo o načrtu zakona, po katerem naj bi se uvedlo zavarovanje za slučaj bolezni, nezgode, onemoglosti in starosti, po angleškem vzoru.

## Nekaj Idrijske zgodovine

Z ozirom na nekdanje gospodarstvo Francozov nad idrijskim rudnikom, od katerega časa je ravnokar poteklo 100 let, so slovenski listi prinesli nastopne zanimive zgodovinske podatke.

Dan 1. oktobra 1913 je bil za Idrijo zgodovinski dan, ta dan je namreč ravno poteklo sto let, odkar so zapustili Francozi Idrijo. Ljudstvo je ječalo pod pritiskom mnogovrstnih davkov, katere je francoska vlada zlasti leta 1813, rabila za vojsko in iste iztirjavala s silnim pritiskom. Uslužbenci rudnika niso dobili zadnja dva meseca nikake plače, zrasko je to leto komaj toliko, kolikor se je vsejalq in beda je bila splošna. Avstrijska armada pa je pritiskala od vseh strani. V tem mučnem položaju sklene rudniški predstojnik Gallois rešiti kar se da ter zaukaže 28. septembra vse srebro prepeljati čez Črni vrh v Gorico in Italijo. A bilo je že prepozno. Le majhen del srebra je prišel do Črnega vrha in še isto je tam ostalo. Gallois pa je bežal s svojimi uradniki v prihodnji noči čez Gorico v Trevizo na Laško. Idrija je imela kot posadko od delke 84. francoskega pešpolka, to je onega polka, ki je dne 17. majnika leta 1809 z 92. francoskim pešpolkom obkolil utrdbu na Razdrtem, toda ta posadka, ki je še 30. septembra Idriji stavila razne zahteve, se ni mogla več držati in še pred dohodom avstrijske pehote in konjenišva 1. oktobra so bežali Francozi na vse strani. Beg francoskega vojaštva je bil tako hiter, da niti vsega seboj vzeti niso mogli in posamezniki so še dolgo potem nosili perilo francoskih vojakov. Veselje, s katerim so Idriječani avstrijske vojake pozdravili, je bilo velikansko. Od vseh strani je drlo ljudstvo na trg, ter dalo duška veselju osvoboditeljem ter streglo vojakom, kolikor je moglo. Najprvo je padlo ljudstvo na francoske grbe, jih uničilo in deloma nadomestilo z avstrijskimi. Vojaštvo je zaplenilo vse imetje ubeglih francoskih uradnikov. Na dvorišče v gradu, s katerega so izšli vsi fran-

coski ukazi, se je znosilo cel kup francoskih listin, ukazov itd. ter se vse sežgalo v veliko zabavo navzočih. Pozabilo se je za hip na vso bedo, vse težave. Municipalni svet se je zbral in pod vodstvom predsednika Petra Kanduča o veselem dogodu razpravljal in sklepal o lajšanju bede. Kar nista vzeli zadnji dve zelo slabi letini, vzele so francoske rekvizicije, tako da je bilo ljudstvo celega idrijskega okraja v največji bedi ter prosilo nujno pomoči. Avstrijske finance pa so bile zbog vojska zadnjih let v najslabšem stanju, tako da se je prejšnji red le polagoma vračal. Mnogo rudarjev je odšlo na Štajersko, ker oslabei rudnik ni mogel vseh obdržati. Od Francozov je ostal edini rudar Peter Chapard v Idriji, ki je 18. februarja leta 1866. kot vpokojen rudar-čuvaj 83 let star v Idriji umrl. Chapard se je poročil 1. majnika l. 1827. z Idriječanko Katarino Kokel, nju hči Marija pa se je poročila leta 1848. z rudarjem Lovro Frankom in leta 1905. umrla, zapustivši več sinov, ki so vsi rudarji v Idriji.

## Dopisi.

— **Idrija.** Tožbe o slabih zaslužkih v rudniku se vedno gosteje ponavljajo. Delavci tožijo. Z izboljšanjem delavskih plač leta 1908, so začeli delavci zanemarjati svojo stanovsko organizacijo. Namesto da bi okrepili organizacijo ter z njo varovali svoje pridobitve, je ostalo število članov enako kot je bilo in še slabše, kajti med tem časom vpokojeni delavci ne pridejo kot bojevniki za izboljšanje gmotnega polžaja delavstva več v poštev. Ne zadosten zaslužek pa še ni edino zlo, ki ga občuti delavstvo že danes. Ne le da organizacija ne napreduje, ampak delavci zanemarjajo celo shode in druge priredbe. Tudi to še ni vse. Najžalostnejše je to, da ni med delavci tovariši nobene ljubezeni. Namesto te je prepir in večno zabavljanje. Komur se malo boljše godi, tega zavidajo drugi. Mlajši se jeze na starejše, ker ti po svoji temeljni plači na akordu nekaj več zaslužijo, delata pa oba enako ali morda mlajši še več. Kdo je tega kriv? Morda organizacija, ki je prešibka, da bi take razmere, ki jih je erar nalašč vpeljal, odpravila? Morda je tega kriv erar sam? Ne, krivo je delavstvo samo, kajti živimo vendar v času, ko je delavstvu dana prilika, da si lahko pomaga. Posečanje shodov, predavanj, agitacija za organizacijo, to daje organizaciji podlago, da se lahko loti boja za odpravo teh žalostnih razmer, ki so se začele pojavljati. Zabavljanje med tovariši, zabavljanje neorganiziranih na organizirane in obratno, ne daje vodstvu direktiv, da bi pričelo boj, še manj pa, da bi boj imel uspeh. Vsak človek in prav tako je vsak stan na svetu sam svoje sreče ali nesreče kovač. Kje je delavstvo zavedno in združeno, ni tožba o slabih razmerah in ne sovraštva med tovariši. Idrijsko delavstvo je stokrat in stokrat slišalo in čitalo, kaj naj stori, če hoče obdržati pridobljene pravice. Če se tega nauka noče poslužiti, potem naj čaka, da bo prišel čas, ko bo hočeš, nočeš spoznal resnico. Če le ne bo prepozno? Pregovor pravi: »Po toči zvoni ti je prepozno.« Kaj pomaga, če se vetrovi razkrope, ko je toča že vse uničila. Istotako je v zgodovini delavskih bojev; drži kar imaš in izbojeval si boš lažje drugo. Če izgubiš, kar že imaš, potem se moraš za to boriti še enkrat.

**Seegraben pri Ljubnu.** Že leta 1910 se je bilo na občnem zboru bratovske skladnice sklenilo, povišati bolniško podporo od 60 na 70 odstotkov, pa še danes ni ta sklep izveden. Je že res, da je Montanska alpinska družba proti temu sklepu takoj vložila pritožbo in je gnala stvar tako daleč, da je prišla vsa zadeva celo na ministrstvo za javna dela, ali družba je pri vseh inštancah pogorela. Opravila ni s svojimi pritožbami nikjer nič, navzlic temu pa se sklep vseeno še ne izvaja. Kaj po nalogu Montanske alpinske družbe njeni organi vse ne uganjajo, da onemogočijo izvajanje tega sklepa, je že naravnost kar neverjetno. Pri eni izmed sej bratovsko skladišnega načelstva je predsednik predlagal, naj bi se izvedba gori omenjenega sklepa odložilo na poznejši čas, to pa delavski zastopniki so preperečili s tem, da so proti temu predlogu, s katerim se je nameravalo vso stvar do neskončnega zavleči, glasovali. To je gospod predsednik si je znal pomagati, izjavil je, da je odklonitev sklep in jo je kot sklep enostavno razveljavil. Manever Montanske alpinske družbe proti povišanju bolniške podpore se torej pričena iznova. Predlagano povišanje pokojnin je ta čedna družba znala tudi na sličen zahrbtnen način preperečiti. Delavci torej tudi nadalje vseeno, če so v delu pri Montanski alpanski družbi postarali, ne bodo dobivali več kakor 200 kron na leto. Tako se imajo stvari, ni torej prav nič čudnega, da vsak delavec kadar mu je le količaj mogoče, pokaže tej na vse »človekoljubni« družbi hrbet. Naravno je, da bodo delavci v takih razmerah zapuščali

»raj« Montanske alpinske družbe toliko časa, dokler ne bo ona svojega zistema temeljito izpremenila. V kolikor pa nam je Montanska alpinska družba znana, tega ne bo storila, po svoji stari navadi bo šla in bo vlačila iz vseh vetrov delavce skupaj, ne oziraje se na to ali bo to podjetju v korist ali ne. Da Montanska alpinska družba nima namena izpremeniti sistema, dokazuje tudi okolnost, da ne ukrene prav ničesar, kar bi delavcem le količaj olajšalo življenje. Pri opazovanju vseh teh razmer si ne maramo zatajiti, da čaka rudarje v bodoče jako težka naloga. Skušnja nas uči, da izseljevanje ne pomaga nič in kako si stvari stoje, tudi v bodoče izseljevanje ne bo imelo nobenega uspeha. V tem oziru so se naši tovariši motili, kajti družba skuša za odišle delavce dobiti nadomestilo, kar se je tudi, kakor smo neštokrat videli, vselej posreči. Ne preostaja torej ničesar drugega, kakor to, kar smo že neštokrat poudarjali in nasvetovali, namreč, ustvariti dovolj močno strokovno organizacijo, ki bi bila v stanu prisiliti Montansko alpinsko družbo, da se odpove sedanjemu njenemu odirškemu sistemu. Če rudarji bodo vpoštevali ta naš nasvet, tedaj bo tudi tukaj mogoče ustvariti si tako eksistenco, ki je delavcev dostojna.

## Književnost.

»Naš Zapiski« kojih dvojna številka za september in oktober je ravnokar izšla, prinašajo naslednjo vsebino: Avgust Bebel. — H. Tuma, Gorica: Preporod. — H. Pajer, Praga: Inteligenca in politika. — A. Štebi, Sarajevo: Delavski problemi in organizacije. — Fran Skobel, Trst: Iz zgodovine železničarske organizacije v Avstriji. — Anton Kristan, Ljubljana: Organizacija kredita in delavsko gibanje. — Abditus: Bilanca agrarnega demagoštva. — H. Tuma, Gorica: Seksuelni problem. — P. Bezruč: Hanaška vas. — Rudolf Golouh, Trst: Kaj. — Pregled. — Sodrugom rudarjem »Naše zapiske« toplo priporočamo. Posebno nujno pa priporočamo čitanje »Naših zapiskov« mlajšim našim tovarišem, v katerih najdejo potrebnega vpregleda in pouka v važnih vprašanih družabnega reda. Tudi v knjižnicah naših skupin naj ne bi »Naš zapiski« nikjer manjkali. Naročba »Naših zapiskov« je tovarišve omogočena, ker stanejo za organizirane delavce za celo leto le 3 K 60 v. Naročajo se pri upravništvu »Naših zapiskov« v Gorici.

## Razne vesti.

**Harakiri.** Če na Japonskem hoče kdo storiti samomor tedaj si prereže trebuh. To je nekaj japonski narodni samomor, kateremu pravijo harakiri. Kakor časopis »Osaka Jiji« javlja, je v neki ladjedelnici na Japonskem 2500 tamkaj uposlenih delavcev med velikanskim truščem ustavilo delo. Delavstvo je stopilo v stavko, da protestira proti brutalnostim, ki jih je nad njimi vršil podjetnik. Podjetnik si je stvar vzel tako k srcu, da je storil harakiri. S tem pa je bila tudi stavka končana in delavci so se vrnili na delo. Podjetnik, ki je kakor rečeno storil harakiri, je zapustil pismo, v katerem je izjavil, da je nezadovoljnost med delavci in stavko zagrešil on sam in da si za to jemlje življenje. — Koliko podjetnikov bi potemtakem moralo izvršiti harakiri pri nas? No, k sreči imajo naši podjetniki zlasti rudniški, bolj debelo kožo in niso tako občutljivi kakor njih japonski tovariši. To nam daje upanje, da nam jih bo Bog še dolgo ohranil, ker jih hudič najbrže ne mara.

## LISTNICA UREDNIŠTVA.

**Črno:** Na dotično lumparijo posvetimo prihodnjič. — **Velenje:** Prihodnjič. — **Trbovlje:** Prosimo za pravočasno povrnitev vposlanega rokopisa.

**I. Jax & sin**

**Ljubljana**

**Dunajska cesta št. 17**

priporoča svojo bogato zalogo

**šivalnih strojev**

za rodbino in obrt.

**Pisalni stroji „Adler“.**

**Vozna kolesa.**

**Ceniki zastonj in franko.**

